Útinaplókból

Az Iskolafejlesztési Alapítványhoz tartozó kutatók is fontosnak tartják a nemzetközi tájékozódást. Nem könnyű napjainkban külföldi tanulmányút költségeit előteremteni, miközben – szakmánk szempontjából legalábbis – mégiscsak spiritualizálódnak a határok. Munkatársaink különböző szakmai kapcsolatok révén teremtik meg a lehetőségét az európai tájékozódásnak. Így jutott az elmúlt időszakban Hamrák Anna Svájcba, Bognár Mária Hollandiába, Loránd Ferenc az erdélyi Székelykeresztúrra, Trencsényi László Dániába. Mondhatni azt is, hogy a véletlen a legutóbbi időszakban – 1994 tavaszán, nyarán – ezeket a lehetőségeket kínálta. Amikor egymás egymástól függetlenül megírt útibeszámolóit megismertük, akkor döbbentünk rá magunk is, voltaképpen négyen, különböző érdeklődésű, sok szempontból különböző „szemű" szakemberek végül is ugyanazt kerestük ezen a tavaszon Európában: milyen válasz adható a mindenkori történelmi változások „megalázottai és megszomorítottai" számára, hogyan jutnak szóhoz a védtelenek – a gyermekek – jogai és érdekei. Útinaplóik részleteit e bevezetővel ajánlják az olvasó figyelmébe szerzőik.

Látogatás a „Kinderdorf Pestalozzi"-ban

Svájci tartózkodásom alkalmával izgalommal vártam a telefon-visszajelzést a nagy múltú, híres intézménytől, amelynél odalátogatásom lehetősége iránt érdeklődtem. Ugyanis akkorra már egy svájci városi iskolánál probálkozván hasonló szándékkal, túl voltam a kérelem benyújtására érkezett udvarias válasz tudomásul vételén, amely invitáció olyan terminust jelölt meg, amelybe akkor sem fértem volna bele, ha ötször annyi időt tölthettem volna ott, mint amennyi módomban volt. Ezek után kellemes meglepetésként ért, hogy semmi akadály nem gördült a látogatás elé.

Svájc talán legszebb részén, ahol az Alpok gyönyörű dimbes-dombos, még nem szédítően magas-sziklás hegyei vannak, Appenzelltől néhány km-es ámító-szédítő szerpentinen beértünk Trogenbe. A falunak is a legszebb, kissé félreeső részén, az erdő alatt van az intézmény, a „Kinderdorf Pestalozzi", a neveléstörténet nagy alakjáról elnevezett *gyermekfalu.*

A *Pestalozzi Gyermekfalu Trogenben* 1946. április 28-ától működik. Építése mozgalomként indult. Ugyanúgy, mint ahogy Johann Henrich Pestalozzi a maga korában, most is a háború pusztítása utáni helyzetben összefogott néhány „idealista" felépíteni a szülő nélküli, az otthontalan gyerekeknek egy olyan helyet, ami – amennyire ez lehetséges – kárpótolja őket. Színvonalas iskola és otthon a gyerekeknek, az ifjaknak, akik a környező háború sújtotta országokból jönnének? Kevesen hittek akkor ennek a létrejöttében, sőt a környezet ellenzésével dacolva dolgozott néhány elszánt ember, mert akkor még ott is szegénység volt. A kor neves filozófusa Corty, a svájci „DU" c. lap tulajdonosa felhívást adott közre, így érkeztek az első, önkéntes adományok. Ma is hősökként emlegetik az intézményben az „elsőket", és nem kis büszkeséggel mutatják a látogatónak az állandó kiállításként jelenlevő tablókat, fényképeket, vetített filmet a „hőskorról". Egyetlen kiindulási pontjuk volt, az ötlet („die Idee"), amit J. H. Pestalozzi hagyományozott rájuk. E szellemi hagyaték alapján fogalmazták meg az alapelveket, ami a kezdettől a mai napig – noha néhányszori módosítással – pedagógiai munkájukat vezérli. Majdnem mindegyik kolléga, akikkel szót válthattunk, híven hangoztatta, hogy munkájukban a Pestalozzi-féle hármas jelszó áll a centrumban: *a fej, a szív és a kéz képzése.*

Egy zürichi építész ingyenesen elkészítette a terveket és felépült néhány hónap alatt a falu szélén a „falu". Hatalmas dombos területen néhány központi épület (iskola, gazdasági épület, műhelyek, „nappali ház" (ebben színház, klubok, kisebb társalgók), igazgatóság, templom, (amely inkább mondható az áhitat házának, hisz mindenféle vallásúak részére készült, benne majd minden vallásnak megfelelő szimbólummal), no és elszór-

tan egymástól a házak, amelyekben általában nemzetiségenként, néhol vegyesen laknak 2 felnőttel 8-10 gyerek. A házak alagsorában játszó terem ping-pong asztallal és raktár a kerékpárok, sítalpak stb. számára. A földszinten a konyha, nagy ebédlő és a „szülők" apartmanja. Az emeleten a gyerekek szobái, ahol 2-3 gyereknél több nem alszik, de van egyszemélyes szoba is, és itt vannak a fürdőszobák – több is – a gyerekek részére.

A *Pestalozzi Gyermekfaluban* általában 100 gyermek és ifjú él, különböző nemzetiségűek. Kezdetben Európai árva gyerekek kerültek ide. 1947-tól 1949-ig, majd 1956-tól 1969-ig volt egy *magyar ház* is. Az „áhitat házának" falán őrzi egy tablósor az egykor volt házak és lakóinak nevét. A magyar ház neve is, noha nagyon hibásan írva, „Kukorica Jancsi" -ként ott szerepel. Az utóbbi években kevés az európai, sok az Afrikából idekerült színesbőrű, és egy-egy évre Romániából tartózkodnak itt gyerekek.

Békés nyugalmat árasztott a hely, az alpesi tájon inkább csak jelképesen bekerített *gyermekfalu.* A kitárt kapun át bejutva is ugyanezt érezhettük. A félig kőből, félig fából épített takaros házak közötti úton a főépület felé igyekezvén csodáltam a házak közötti nagy térségeket. Néhol virágos kertek, máshol csak zöld gyepek, rajtuk legelésző tehenekkel, feljebb kijelölt labdapályák és játszó terek, hátrább kaszáló és mezőgazdasági művelésű föld. Az úton velünk szembe jött egy kis traktor és lassítani kezdett. Nem az azt vezető felnőtt férfi, hanem a körülötte ülő-csimpaszkodó gyerekek közül szólított meg egy élénk szemű, színes bőrű, lófarkas frizurájú kislány, hogy miben segíthetne, mit keresünk.

Mennyi nyíltság, felszabadultság, értelem, segítőkészség áradt belőle. Hogy alakul ki mindez?

Frau Annette Cosgróve – Jericka vár már bennünket. Ő az intézet egyik igazgatója, „dorfleitung". Csinos, ifjú kolléganő, aki nagyon közvetlen módon, igen készségesen visz körbe, közben megmutat, elmond mindent a kezdetektől napjainkig. Kérdéseimre alapos, szakszerű válaszokat kapok.

Fel nem tett kérdéseimre is megkaptam a válaszokat. Ahogy az ott dolgozó kollégák viszonyulnak, beszélnek a gyerekekkel, egymással, a látogatókkal, abból megérthető, hogy ezek az élettől már egyszer erősen sújtott, intézetben nevelkedő gyerekek miért olyan bátrak, barátságosak, érdeklődőek, miért nem fedezhető fel rajtuk félszegség, bizalmatlanság, elfásultság.

Az igazgatónő megajándékozott az intézetben érvényben levő néhány dokumentummal és a gyerekek által szerkesztett újság, a „Freundschaft" – alatta 14 nyelven felírva a cím, közötte magyarul is: „Barátság" – utolsó néhány számával.

Nézzük meg hát az *alapelveket,* amelyek az alapításkor már megfogalmazódtak, noha az évek során némileg módosítva lettek. Mindezt egy falualapító pedagógus, *Elisabet Rotten (1)* írt.a Az igazgatónő szerint ma is *bibliaként* kezelik, de nézzük bővebben.

A Pestalozzi-falu pedagógiai alapcéljai

A nevelés céljai adottak, de az otthoni és iskolai, továbbá a társadalmi nevelésben nagyon sokfélék: (pontosabban) mindig a környezet adottságai, a személyes tapasztalatok, az új tapasztalatokra való hajlandóság vagy befogadóképesség, a pozitív és negatív eredmények állandó megbeszélése és átgondolása határozzák meg a konkrét nevelési célokat.

A gyermekfalunak nem kell vonakodnia attól, hogy kísérleti szakaszokat is átéljen, fontos az, hogy a fő irányvonalakat megtartsa és az eredményeket a gyerekeken mérve értékelje.

Jelenleg a politikai és pedagógiai világ egyaránt fel van kavarva, de a pedagógusnak könnyebb helyzete van, mert egységes pontból kiindulva találhat utat a leendő emberek kialakítására, és ez hosszú távon egy új politikai irányhoz vezethet. Pl. nézzük meg egy vezető angol lap írását:

„Az elkövetkezendő évtized a kisérletezések időszaka lesz. A konvencionalizmus nagyobb hibának számít, mint a legféktelenebb előretörés új irányba, és nagyon fontos lesz, hogy a hatóságok a lehető legmesszebbmenő iniciatívákkal támogassák a pedagógu-

sokat. A tanterveket teljesen újra kell fogalmazni és a gyerekek természetes érdeklődését kell felhasználni 'kapu' gyanánt a világba és az életbe."

Éppen ezért a továbbiakban az alapvető célokra kell szorítkozni, mint ahogy az már a falualapítók publikációiban megnyilvánult, de most foglaljuk össze röviden és egységesen.

Az ezekből adódó iskolázási célokkal – amelyek a pszichológiailag megalapozott tanítási metódusokhoz vezetnek – úgy foglalkozunk, hogy az adott helyi sajátosságokat építsék magukba. Ilyenek a nyelvi problémák, az általános és középiskola egymáshoz való viszonyulása, a Pestalozzi pedagógiájából átvett elemek alkalmazása a jelenlegi gyakorlatra.

Nagy általánosságban megfogalmazva, ezeket az alapvető célokat a következőképpen lehet körvonalazni:

1. Az életfeltételek, a puszta lét biztosítása úgy, hogy az a lehető legjobb szellemi és testi fejlődést eredményezzen a gyermekfalura bízott gyermeknek egészen az általános iskola befejezéséig; továbbá előkészíteni személyes igényeiknek és hajlamaiknak megfelelően a hazájukba való visszatérést.

2. Olyan otthonos atmoszférát teremteni, ami megfelel az ő nyelvi, kulturális, nemzeti és vallásos eredetüknek.

3. Olyan iskolai közösséget felépíteni – gyerekekből és felnőttekből – amely a kölcsönös tolerancián, megbecsülésen, az összetartozás érzésén és megbecsülésen alapul. Ehhez tartozik a felnőttek részéről az a készség, hogy a gyerekek spontán megnyilatkozásait komolyan vegyék, átgondolják, és a feszültségeket – amelyek alapjában véve az egészséges és teljes élet jegyei – produktívan és teljes nyíltsággal kezeljék.

4. Annak a speciális helyzetnek – ami a különböző országokból származó nevelők állandó együttműködéséből adódik – kihasználása közös teljesítmények, pedagógiai tapasztalatok és meglátások céljára, amelyek egy szerény, de pozitív segítséget jelenthetnek a kor nevelési problémáinak megoldására.

5. Különös figyelmet kell szentelni az önkéntes erők, egyéni kezdeményezések felébresztésére, a külső és belső nehézségek felismerése és áthidalása érdekében. Egyike a legjobb „segédeszközöknek" a gyermeklélek intuitív megértése, illetve a modern pszichológia által nyújtott támasz; vagyis ezek helyes összehangolása, mint pl. modern csoportpszichológiai metódusok az egyéniség és a közösség kiegyensúlyozott viszonyának kialakulása érdekében.

6. A gyermekfalu nevelő munkája figyelembe veszi azt, hogy az ifjú később elhagyja az itteni közösségnek otthonos, védett környezetét. Ezért célul tűzi ki, hogy a fiatal embereket a változó és több szempontból fokozott követelményekre is előkészítse abban a reményben, hogy későbbi önálló életükben *ne csak a teljesítmény és a szorgalom, hanem a megértés és a segítőkészség is helyet kapjon.*

Sok jel arra mutat, hogy az emberiség – amennyiben újabb nagy katasztrófák nem érik – egy történelmileg előkészített új élet- és gondolkodásfejlődési fok előtt áll. Az új nemzedék hivatott ezt a fejlődési fokot megvalósítani. De ez nem azt jelenti, hogy a fiatalságnak a régi gondolkodásmódokat és annak tévedéseit mind végig kell csinálni, hogy aztán egy új gondolkodási mód alakuljon ki, sokkal inkább feladata a nevelőnek azokból az emberi őserőkből – amelyek minden gyermekben megvannak és kifejlődésre várnak – kiválasztani, ápolni, nyilvánvalóvá és meggyőződéssé tenni, amelyek alkalmasak a tudatos élet egészének gondolkodási fokát kialakítani.

Ez természetesen túlmegy azon, amit általában „normális" embernevelésen értünk. Először is a háború és annak következményei, továbbá egyéb korjelenségek: a normát, az elvárást lecsökkentették, másrészt még nem tudhatjuk, hogy milyen új norma alakul majd ki a szellemi fejlődés mértékéül, feltéve, ha belső fejlődését semmi nem akadályozza. Ma már nem számít utópiának egy általános, magasabb fejlődésben hinni, miután az elmúlt évtizedek „új iskolái" bebizonyították, hogy a szabadságra, felelősségre, egyéni képességekre stb. önkéntes a besorolódás, illetve a gyerekek önként és szívesen is beállnak a sorba. Az erre felépült nevelőintézetek olyan fiatalokat képeztek ki, akik közül sokan ellenálltak az idők csábításainak.

A Pestalozzi Gyermekfalu ezekhez a feladatokhoz különösen jó helyzetben van, de ezeknek a lehetőségeknek a megragadása két feltételhez kötött:

1. A nevelők legyenek meggyőződve az eddigi és jelenlegi gondolkodási és életnormák, mértékek elégtelenségéről.

2. Egy fejlettebb nívó szellemi lehetőségéről és gyakorlati szükségszerűségéről ne csak elvileg legyenek meggyőződve, hanem a meglévő kiindulási pontokat lássák, és meglegyen bennük a vágy, az akarat, hogy ezeknek az új pedagógiai céloknak a kiépítésén dolgozzanak és ezt a köztudat számára is elfogadhatóvá tegyék.

Összehasonlításul itt állnak a *fő irányvonalak* az előremutató nevelési szellemben működő pedagógusok, tanítók által huszonöt év alatt kikristályosodott teóriák. (Ezekből az első gondolatok, már 1921-ben Kalle-ban 10 nemzet részvételével tartott első nemzetközi nevelésügyi konferencián megfogalmazódtak. Ezek részben gyakorlati, a gyerekektől tanuló munkában keletkeztek, de egyben az elkövetkezendő szükségszerűségre való előretekintés is késztette őket. Ami akkor forradalminak tűnt, az manapság teóriának elfogadott, mégha a valóságban nem is valósult meg.)

Mindez a gyerekekre vonatkozik, de mivel a felnőttek világára is elengedhetetlenek lennének – hisz egy jobb társadalmi élet kialakulására vezethet –, ezért ezek az irányvonalak két oszlopban kerülnek felsorolásra: *gyerekre* vonatkozó és *felnőttekre* vonatkoztatható párhuzamban *(1. táblázat)*.

1. A gyermekek nevelésének és oktatásának elsődleges céljául a szellemi erők felébresztését kell szem előtt tartani és és nem a tananyagot. Ezek az erők a megtanulandó tananyagon fejlődnek, ha ez a természetes és ezért sokoldalú érdeklődésen – a lehető legnagyobb természetközelségben – a gyermekek által feldolgozva és létrehozva történik.	Ennek eredményéül várhatóan az erőszak leépül az emberben és az emberek között, szellemi alapul szolgálva egy társadalom felépítésére. Egy életen át tartó szellemi folyamatra való nevelés (felnőttképzési és szociális munkarendekkel), amik mindenki számára lehetővé teszik a kultúrában való részvételt.
2. Külső autoritás, keménység, fegyelem, büntetés helyett egy a gyerekek részvételével létre hozott és fenntartott rend.	A diktatúrák és az alárendeltség kikapcsolása azáltal, hogy a polgárokat képessé tesszük a közösségi szabadságtól, a nemzeti és a nemzetközi élet demokratikus rendezésére. A büntető jog és a börtönök részére is.
3. A gyermekek és felnőttek olyan iskolai közösségének kibontakozása, amelyben a gyerekeknek több saját felelősség jut.	A polgárságot rá kell nevelni a közéletben viselendő felelősségre.
4. Otthon és az iskolában éljen a kölcsönös segítség és a gyengék védelme, a régi iskola versengési alapelvével szemben. Az osztályrendszerek áttörése a különböző körök (csoportok) együttműködése érdekében.	Egészséges szövetkezés a gazdálkodásban és egy egész világra kiterjedő együttműködés a kevesek nyereségére és a sokak kihasználására irányuló rend helyett.
5. A *fej a szív, a kéz együttműködtetése* az egész ember kialakítása érdekében, különös hangsúllyal a művészetek ápolására, amelyben minden erő egyesüljön. Minden tehetség fejlesztése de úgy, hogy azok állandó együttműködésben maradjanak.	A vezető értelmiségiek szociális túlértékelésének felszámolása, a fizikai dolgozók értelmének az elismerése. Szociális igazságra van szükség, és minden tehetség kibontakozására lehetőséget kell teremteni.
6. Koedukáció az élet minden területén.	A nők emancipációja.
7. A közösség organikus és sokoldalú létrehozásának az élménye a gyerekekben az elkövetkezendő állam- és világ- polgárokban kiépíti a mintát nemzeti korlátok fölé emelkedve ,hogy az embertársban tekintélye, faja, társadalmi állása, neve és vallása tekintetbevétele nélkül a testvért *tisztelje* és egy erre alapozott világrend felépítésén *együttmunkálkodjon*.	Sürgős és gyakorlatilag lehetséges politikai és gazdasági együttműködés megalapozása; az a belátás, hogy egyesek és csoportok akaratát és képességeit egyre inkább bevonják egy együttműködésbe, és azokat az államférfiakat és politikusokat támogatni, akik a békés együttműködés és nézeteltérések, konfliktusok békés megoldására törekednek.

1. táblázat

Ezek tehát az alapelvek részcéljai, és ezeket a nevelési mozgalmakban messzemenően elfogadják. Megvalósításán dolgoznak új iskolatörvényekkel, új tanerők munkába állításával mind a szemináriumokban, mind a gyakorlatban. Ami hiányzik még, azt mindig újonnan és mélyebben át kell gondolni és példamutatóvá tenni.

Az a felismerés, hogy mindezek a részcélok egy egészet alkotnak és a rajtuk való munkálkodás egy összcél eléréséhez is vezet, ez pozitív értelemben az egymáshoz való közeledés; míg negatív értelemben a nukleáris pusztítás által fenyegető teljes megsemmisülés, amelynek megakadályozása időszerű feladat.

Az a meggyőződés, hogy ez a beállítottság a jó emberi együttélésről, korai megtapasztalás által alakul ki, tulajdonképpen a tudatalattiban és az érzelmekben kell hogy gyökerezzen, ha azt akarjuk, hogy maradandó legyen. A zavaró és ellenhatások, amelyek különböző szférákból és alacsonyabbrendű ösztönökből jönnek, tisztázásra és átformálásra szorulnak. Ezek közül egyik legfontosabb tényező a félelemtől és az életfélelemtől való megszabadítás.

Elvek és gyakorlat

Az elvek sok helyütt megnyilvánultak a látogató elé táruló gyakorlatban. Az ott dolgozó felnőttek könnyed, készséges tájékoztatása mellett érezhető volt az a határ, mivel a gyerekek intim szférái védve maradtak. A közösségi épületekbe szabadon belátogathattunk, a műhelymunkákon dolgozó gyerekekkel beszélgethettünk, sőt ezt maguk a gyerekek kezdeményezték. A lakóházakat kívülről mutatják meg a látogatóknak, jelen esetben az igazgatónő – mondván szakmai együttműködésről lévén szó – bevitt egy lakóház földszinti részébe (és nem tovább). A konyhát és ebédlőt néztük meg, ahol elmondták az ott lakók, hogy „itthon" anyanyelvükön beszélnek, a képek, a díszítések a saját folklórjuk szerinti. A vasárnapi ebédeket mindig maguk készítik egymást megtanítván nemzeti ételeik megfőzésére. Ünnepeiket megtartják, erre mindenki készül valamivel.

Saját *iskolája* van a falunak. Kezdetben az itt lakók hazájából jött tanárok tanítottak, mert a gyerekek 15 éves korukban visszatértek. Később a Tibetből érkezettek végleg itt maradtak, ezért svájci oktatásban részesültek és olyan szakmát tanultak, amivel itt munkát tudtak kapni. Azóta van a faluban nemzeti tanítás is és svájci iskola is. A gyerekek, ha a helyi tanterv szerint tanulnak, akkor is tanulják nemzetük nyelvét és kultúráját. Iskolájuk elismert, nagy számban veszik fel tanulóikat a trogeni gimnáziumba, a st.-galleni főiskolára és más felsőoktatási intézménybe.

Az *újságjuk (2),* amely évszakonként jelenik meg, tele van a gyerekek kedves, derűs írásaival, rajzaival. Sok a közös, osztálymunka. A téma nagyon sokszínű. Van mese, vers, képregény, de sok közös kiránduláshoz fűződő írás is, ahol a mellékelt fényképen hol a szép hegyekből, hol a barlang mélyéből nevetnek ránk a gyerekek.

A faluhoz tartozik egy *gazdaság.* Ennek működtetését kellő számú szakember végzi, ugyanakkor ebbe besegíthetnek a gyerekek is, sőt itt tanítanak mezőgazdasági ismeretekre egyes csoportokat, pl. etiópiaiakat, akik visszatérnek hazájukba.

A falunak van egy *kihelyezett* kis része St. Gallenben. Ott egy tanár nyújt segítséget ahhoz, hogy városi lakásokban lakjanak azok az ifjak, akik már egy év múlva elhagyják az intézetet (megjegyzem ott nem ezt a szót, hanem következetesen a „dorf"-ot használták). Mielőtt saját, segítség nélküli életüket elkezdenék – ami lehet további tanulás vagy munka, ez egyénenként változó –, van számukra egy kipróbálási lehetőség. Ez addig tarthat, amíg saját maguk nem érzik elég tapasztaltnak magukat arra, hogy akár Svájcban, akár visszatérve hazájukba megkezdhessék önálló életüket.

Mindennek *financiális háttere* alapítványi rendszerű. A *Stiftung Kinderdorf Pestalozzi* (Pestalozzi Gyermekfalu Alapítvány) 28 tagú alapítványi tanáccsal dolgozik. Központi titkársága Zürichben van. Szervezi és kezeli a kizárólag önkéntes támogatóktól származó adományokat, amelyből fenntartja a „falut" minden elágazódó szervezetével.

1982-ben elindult programjuk, a *„Kinderhilfe in der Dritten Welt" (3)* (Gyermeksegítség a harmadik világban), amelynek keretei között szakmai csoportok mentek a világ különböző helyeire, hogy ott, a helyszínen tanítsák meg a felnőtteket módszerükre, akik ennek birtokában segítenek a rászoruló gyermekeken. A Stiftung Kinderdorf Pestalozzi így meg-

található Közép- és Dél-Amerikában, pl. Peruban, Haitiben, El Salvadorban; Afrikában, pl. Etiópiában; Ázsiában, pl. Libanonban, Indiában, Bangladesben, Kambodzsában. Ezek a csoportok nagyon nehéz körülményeket vállalva dolgoznak. Az adott hely kultúrájának, szokásainak megismerése elsődleges feladatuk, mert csak ennek birtokában adaptálhatják a helyszínre programjukat. Mindegyik állomáson másként működnek a helyi lehetőségektől befolyásoltan. Ezek az állomások esetenként igénybe veszik a trogeni bázist, ahova küldenek gyermekcsoportokat rövidebb időre, vagy véglegesen.

A falu életében azok a legjobban *embert próbáló* időszakok, amikor *új csoportok érkeznek.* Ebben a kemény helytállásban részt vesz mindenki, és nem csak a felnőttek, hanem a gyerekek is. Mindannyian tiszteletben tartják azt aki sír, azt aki egyedül szeretne lenni stb. Nem szólnak rá, hanem olyan tapintatosan állnak mellette, amitől hamar bekövetkezik a béke. Az igazgatónő elmondta, hogy régen itt a templomnak nagy ereje volt, de ez mára már elgyengült, a megváltozott korszellem mindenben megmutatkozik ebben a kis közösségben.

Van a „nappali ház"-ban egy „menedék" nevű helyiség, ahova mindíg befuthat az a gyerek, akinek szüksége van segítségre, ott mindig van valaki (pszichológiai szolgálat), aki csak őt várja.

Óhatatlanul rákérdez a látogató, hogy ennek az egyre terebélyesedő alapítványi intézményrendszernek nincsenek-e anyagi nehézségei? És válaszolják, hogy nincsenek. Igaz, hogy sokat tesz a falu azért, hogy ismerjék őket. Évente tartanak egy olyan ünnepet június elején, amelyre meghívnak mindenkit, aki valaha már adományozott az alapítvány részére. Ekkor sokféle programmal készülnek az ott lakók a vendégek fogadására, majdnem mindegyiknek olyan célja is van, hogy megmutassák, mit tudnak, mit értek el az adományozók segítségével. Ezen kívül a diákok egy-egy csoportja felkészül valamilyen művészi produkcióval és bejárják az ország egy részét, amikor is bemutatkoznak és elmondják az embereknek kik ők, honnan jöttek, mi folyik ott. Ehhez különböző jól szerkesztett nyomdai anyagok is rendelkezésre állnak. Mára már sokan ismerik ezt a helyet az egész országban, és *elismerik.* Nem ritka eset, amikor nagyon gazdag emberek végrendeletileg az alapítványra hagyják vagyonukat.

JEGYZET

(1) *Elisabet Rotten:* Pädagogische Grundzeiele des Pestalozzidorfes. Verlag Stiftung Kinderdorf Pestalozzi, Trogen, 1968. (Ford.: *Bánky Sándor*)
(2) Freundschaft. Zeitung des Kinderdorfes Pestalozzi. Trogen, 1991-1992. Nr. 121–125.
(3) Stiftung Kinderdorf Pestalozzi. Kinderhilfe in der Dritten Welt. (Trogen), 1992/93.

HAMRÁK ANNA

A „Marte meo" kommunikációs programról

A pozsonyi Comenius Egyetem pedagógiai fakultásának szociális munkás tanszéke *„A fiatalok és családok szociális problémái"* címmel 1993. július 5-9. között nemzetközi konferenciát szervezett a Pozsony közvetlen közelében lévő Modra-Harmónián. A konferencia egyik meghívottja volt a holland Maria Aarts, az Aarts Communication Advisers alapítója, a Marte meo program „szülőanyja". A nagy sikerű rövid bemutatást ez év elején a programmal való további ismerkedési lehetőség követte, ugyanis Maria egy szlovák és három magyar szakembert hívott meg a módszert bemutató egyhetes hollandiai tréningre.

A kommunikációs program kezdetét az a momentum jelentette, amikor több mint két évtizeddel ezelőtt az autista gyerekekkel bentlakásos intézményben foglalkozó Maria Aartsot nem hagyta érintetlenül egy, a gyermekét meglátogató édesanya elejtett megjegyzése: „Bárcsak nekem is sikerülne olyan jó kapcsolatot kialakítani a kislányommal, mint maguknak, szakembereknek!" Ez adta a szülői kommunikációs program elindulá-

sának a kiinduló pontját: a szakmai tudást az egyszerű laikusok számára is érthető módon és nyelven szükséges megfogalmazni és így kell eljuttatni a problémák megoldásában legérintettebbekhez, a szülőkhöz. Erre az alalpfilozófiára utal a program elnevezése is, amely a latin mondásra – mars martis, azaz saját erőre támaszkodva – utal.

A modell kezdettől fogva arra a feltételezésre épített, hogy a kérdésre a választ a jól működő családok természetes szülői viselkedésében, apró és spontán eljárásaiban lehet megtalálni. A kutatócsoport tehát az ő viselkedésüket tekintette modellnek, megpróbálta felfedezni, leírni és hozzáférhetővé tenni a hatékony szülői támogatás összetevőit és folyamatát olyan családok számára is, akik híján vannak e készségeknek, illetőleg akiknek speciális információkra van szükségük ahhoz, hogy felismerjék gyermekük szükségleteit. Ez a munkamódszer a későbbiekben elvezetett annak felismeréséhez, hogy a támogatásra szoruló családok létező kapcsolati hálójában vannak olyan személyek, akiknek az a szerepe, hogy segítsék a családot (védőnők, tanárok stb.), és akiknek hasznára válhatnak a kutatócsoport által összegyűjtött információk. Velük együttműködésben szerveztek csoportos kurzusokat szülőknek és leendő szülőknek, amelyen a gyerekek egészségére, betegségeire, táplálkozására, gondozására vonatkozó információkat adtak. Felismerték, hogy amint létrejön az együttműködés a segítő szakember és a szülők között, kiderül, hogy tényleg minden szülő jó szülő akar lenni és a legjobbat akarja a gyerekének. De hogy ki mit tart a legjobbnak és ennek az alapján mit cselekszik, az azokon a tapasztalatokon, információkon és átélt élményeken alapul, amivel ő maga rendelkezik eddigi életútja során. A segítő beavatkozás későbbi szakaszában, amikor a szülő és a szakember között jó együttműködés alakul ki, a szülők többsége kész arra, hogy saját készségeit fejlessze és újakat tanuljon meg.

A program továbbfejlődését jelentette a video megjelenése és terjedése, hiszen ennek az eszköznek a segítségével mikroszkopikus pontossággal figyelhető meg a viselkedés. Interakciók sorozatát rögzítették nagy számban, és elemzésükkel olyan felismerésekhez jutottak, amelyek általánosabb minták azonosítását tették lehetővé, mások számára is elérhető és felfedezhető módon. A videón rögzített szülő-gyerek interakciót akár többször is vissza lehetett nézni, ami lehetőséget adott arra, hogy a pillanatot ne csak az átélés emlékeinek felidézésével, hanem az objektív külső megfigyelő szempontjából is nyomon lehessen követni. A feltételek elemzésekor a segítő szakember azzal az egyszerű, de legfontosabb feladattal kerül szembe, hogy a kapott információkat lefordítsa annak a családnak a „nyelvére", akikkel dolgozik: tudását érthető, befogadható, hasznosítható módon adja át, figyelembe véve azt a problémát, amiben segítséget kértek, és szem előtt tartva a gyerek speciális szükségleteit. A felvételek elemzésekor mindig a pozitívumok megbeszélésére kerül sor. A szülőben azt erősítik, hogy mennyiben tud jó apja-anyja lenni gyermekének, hogy egy-egy megnyilvánulás, viselkedés mivel járul hozzá a gyermek érzelmi, szellemi vagy mozgásos fejlődéséhez.

Az idők során a családokban alkalmazott, „Otthoni tréningnek" (Home training) nevezett program alkalmazhatósági területe kiszélesedett, mára már – elsősorban a nemzetközi együttműködésnek köszönhetően – tovább fejlődött. Így a családok számára készített programcsomag mellett kidolgozták az intézeti nevelésben, az óvodákban, az iskolákban, az egészségnevelésben/védőnői gondozásban, kórházakban és a gyermekpszichiátriában alkalmazható speciális alprogramjait.

Az óvodai és az iskolai programok a pedagógus és a gyerek interakciójára fókuszálnak. Általában olyankor kérik az óvónők, tanítónők, tanárok a külső szakember segítségét, ha a csoportjában egy vagy több gyerek magatartási, tanulási problémával küzd; érzékszervileg, mozgásszervileg vagy mentálisan sérült. A Marte meo program alapján e „nehéz" gyerekek nem a nevelési tanácsadóba kerülnek, ahol a pszichológus vagy más szakember a gyerek természetes környezetétől idegen közegben próbálkozik a segítő beavatkozással, hanem a mindennapi élethelyzetben veszik nagyító alá az interakciókat és keresnek rá együtt megoldást. Hasonlóan jól alkalmazható a program olyan helyzetekben is, ha a pedagógusnak nem egy-egy gyerekkel, hanem egy teljes tanulócsoporttal támad nehézsége.

A nemzetközi együttműködés nemcsak a program alkalmazhatósági területeit szélesítette ki, hanem a különböző országok különböző szakmai csoportjai kooperációjának

eredményeképpen bebizonyosodott, hogy a módszer eltérő nemzeti kultúrákban is kiválóan alkalmazható, így például Norvégiában, Svédországban, Angliában, Írországban, Németországban Izraelben és Indiában. Az idők során a Marte meo kiváló tréningprogrammá is vált, amely 3 alkalommal egy-egy hetes intenzív tréning és a tréningek közötti szupervíziós szakaszban sajátítható el. Az így egy évig tartó képzés alatt lehet terapeutává válni, majd egy újabb évnyi tréning és szupervízió során szupervízorrá. Jelenleg munkálkodunk azon, hogy a programot Magyarországra is elhozhassuk, hogy elkészíthessük a magyar kulturális környezetben gyökerező és a hazai realitásokra építő demonstrációs filmjeinket a különböző alkalmazhatósági területekre, illetőleg ezzel párhuzamosan kiképezzük saját terapeutáinkat, illetőleg szupervizorainkat.

BOGNÁR MÁRIA

Székelykeresztúron – múlt és jövő mezsgyéjén

Az Iskolafejlesztési Alapítvány képviseletében a fóti Károlyi István Gyermekközpont igazgatójának, Csáky Lászlónak és a Gyermekmentő Szolgálat irodavezetőjének, Molnár Mártának társaságában 1994 májusában látogatást tettem a székelykeresztúri Állami Nevelőotthonban.

Látogatásom célja az volt, hogy a nevelőotthon pedagógiai munkájával mélyebben megismerkedjünk, kimondottan a segítségnyújtás őszinte és önzetlen szándékától vezettetve. Számomra ez a látogatás a felfedezés és a beavatás aktusa volt, másik két útitársam régebbi, személyi kapcsolatok révén már számos ismeret, információ birtokában érkezett.

Az előzetes tervek, illetve elképzelések szerint a nevelőotthoni pedagógia néhány alapvető kérdéséről kellett volna előadást tartanom azon igények szerint, amelyek konkrét részletezettséggel majd az intézmény igazgatójával, Lőrincz Kálmánnal és helyettesével, Péterffi Miklóssal lefolytatott előzetes beszélgetéseink során a helyszínen fogalmazódnak meg. A beszélgetés igen kellemes légkörben le is zajlott. Szó esett itt fontos elvi kérdésekről, mint aminők a nevelés céljai, a nevelési sajátosságok, az életkori meghatározottságok stb. A beszélgetés során kiderült, hogy itt bizony a nevelők és a nevelőotthon iskolájában tanítók igen nagy százaléka „képesítés nélküli", akiknek épp ezen körülménynél fogva évente valamilyen minősítő vizsgát kell tenniük. Ennek eredményétől függ, hogy működési jogosítványuk a nevelőotthonban egy évre meghosszabbíttatik-e vagy sem. A vizsgák anyaga előre nem ismert, ezért az évente megismétlődő tesztelési aktusok tematikai egymásra épülését firtató kérdésem több volt, mint naivitás. Mikor ez kiderült, no meg az is, hogy tőlem voltaképp segítséget vár másnap a félszáznál is több, tesztlap kitöltésére ítélt ifjú kolléga, szomorúság és félelem fogott el.

Ez csak nőtt, amikor végigjártam a hálókat, és eleven érzékletességében megtapasztalhattam a tárgyi szegénység és az ehhez képest is megdöbbentő pedagógiai igénytelenség megrázó valóságát.

Másnap aztán – egy álmatlanul átforgolódott éjszaka után – a gyermekemberhez méltó lét elemi feltételeiről beszéltem, mélyen feldúlva és minden diplomácia nélkül. Fenébe most a pedagógiai bölcsességekkel a nevelési folyamat céljairól, építkezéséről, meg effélékről! Inkább bele kell kiabálni a tompa ködbe.

Előttem szép, fiatal arcok, a szemekben tágra nyílt érdeklődés és fokozatosan melegedő rokonszenv az őszinte szónak. És egyre több és meggyőzőbb bólintás a tervszerű tanulást, a változtatást sürgető-kérő elképzeléseknek. *Csáky László* a fóti átalakulásról szól, arról, hogy miként is épült, illetve épül át fokozatosan lakásotthonok kis közösségeinek szövetévé a nem is oly rég még kaszárnya-logikára épült rendszer. És szól a szívós és keserű, de nem legyőzhetetlen maradiságról.

A végén megállapodás születik, hogy segítünk kidolgozni egy továbbképzési rendszert, amely tartalmi egységbe foglalja majd a kötelező éves vizsgákat. A területi tanügyirányítás jelen lévő, felelős illetékesei készséges partnereknek ígérkeznek. Megegyezünk abban is, hogy Fóton, a majdani székelykeresztúri továbbképzők felkészítését vé-

gezzük el intenzív kurzusok keretében. És végül: a fóti Gyermekközpont segít felépíteni és megszervezni a modellnek és erjesztőnek szánt első, ún. lakásotthonokat Székelykeresztúron.

Emlékül szép korondi vázát viszek haza és nyílt, tiszta tekinteteket, amelyekből bizalom sugárzott és egy parányi fenntartás, mintha csak azt mondanák, nehogy csalódást okozzak.

Remélem nem fogunk.

LORÁND FERENC

Gyermek és demokrácia – dániai tanulmányút

Már az utazó magyarországi delegáció összetétele sem érdektelen: a gyermeki jogok jegyében programokat, közösségeket szervező szervezetek, intézmények szakemberei, sokféle tevékenységi körből. Polgármester, a települési gyermekönkormányzatok hazai mozgalmának elindítója, s más települések gyerekönkormányzatát segítő pedagógusok, vagy éppen „kiöregedett" gyermekpolgármester is; hegyvidéki civil szervezet aktivistája; iparvárosi gimnázium hagyományőrző körének tagja; diákszervezet fiatal tisztségviselői; gyermekművelődési intézmény igazgatója; olvasótábor-szervező; sérült gyerekek városi klubjának vezetője, nemkülönben a „fővállalkozó" Közösségfejlesztők egyesületének kulcsfigurái; újságíró, és szakértőként jómagam (aki egyben mégiscsak a Gyermekérdekek Magyarországi Fóruma és a Magyar Úttörők Szövetsége kíváncsi figyelmét is képviselhettem).

Az úticél: Dánia. Az az ország, mely legendásan híres „kliensbarát" iskolarendszeréről, ifjúsági intézményhálózatáról, demokratikus tradícióiról. E tradíció büszke öntudata rendre felbukkant beszélgetőpartnereink szavaiban: míg a hányatott sorsú középeurópai népekben nekikeseredett, olykor reménytelen küzdelmek emléke él a XIX. századról, itt Északon a csendes, de határozott szavú Grundtvigé, aki a *jogot a műveltséggel* kapcsolta összes ezzel meghatározta a dánok viszonyát főbb társadalmi kérdésekhez.

Vendéglátónk egy vállalkozó cég, a PLS Consult, amelyik vállalkozott arra, hogy dán és francia referenciákkal a PHARE demokrácia programjához eséllyel benyújtható pályázattá formálja a tízegynéhány magyar, mondhatni: kísérleti kezdeményezést, melyben a *demokrácia és a gyermek fogalmainak összekapcsolása közös.* Ők tervezték el, hogy egy Jütland-félszigeti középváros intézményeiből tapasztaljuk meg a dániai válaszokat a szóban forgó kérdésre. Az úticél tehát Viborg!

Ha útibeszámolót írok, akkor nem hallgathatom el azt a szorosan a tárgyhoz fűződő élményemet, amit a hosszú utazáson tapasztaltam. A gyorsvonat gyermekkocsijában kialakított biztonságos állások várnak a babakocsikra, kényelmes utazás vár a legeslegifjabbakra. A nagyobbacskák számára egy vasútikupé-méretű játszóterecske van kialakítva. S a hatalmas torkú kompok fedélzetén is legalább két kis játszótér, az óvodáskorúak számára kis kormánykerék parancsnoki híddal. Hogy a nagyobbak a vonaton csendet parancsoló „olvasóvagonban" utazhatnak, az már természetes. Így érkeztünk tehát *Viborgba.*

A 40 000-res város Tanácsának oktatási bizottsági elnöke fogadott. A városban egyébként szociálliberális „paktum" tartja egyensúlyban a politikai erőket, gyenge többségüket a szocialisták így cserélték konszenzusos nagykoalícióra. A koalíciós egyezkedés bonyolult sakkjátéka nyomán kiegyensúlyozott összetételű oktatási bizottságban is van esélye a kisebbségi álláspontnak: aki egyedül maradt, fellebviheti ügyét a tanács plénuma elé.

A városi költségvetés 900 milliójából 180 millió koronát költenek az oktatásra (ebbe a számításba nem fér a gimnázium, mert az – az egészségüggyel együtt – megyei fenntartású). 10 népiskola, 2 speciális iskola és egy „Fiatalok szabadiskolája" osztozik 100 millió korona béren és 80 millió működési költségen (a bérek érinthetetlensége mellett – bár csökken a tanulói létszám – a tanácstestület döntött). Így az *iskolavezetőségek (iskolaszékek)* az osztozkodás után rájuk jutó dologiak felett rendelkeznek. A demokrácia biztosítékaként számon tartott dániai iskolavezetőség 11 tagú. 7 – négy évre választott

– szülő, 2-2, évente újraválasztott pedagógus és diák alkotja. Az iskola vezetője *titkára* ennek a testületnek. A diákképviselők mögött az ugyancsak választott *diáktanács* áll, a tanárok mögött a *pedagógiai tanács.* Az iskolavezetőség döntési kompetenciájába tartozik a helyi tanterv megválasztása (az 1994 augusztusától hatályos iskolatörvény csupán a minimumóraszámot írja elő). Az iskolavezetőség hagyja jóvá az iskola költségvetését, a tankönyvválasztást, és az iskola szabályzatait. A tájékoztatásból kitűnt, hogy nem az érdekütköztetés, sokkal inkább a megegyezésre törekvés jellemzi a testületek higgadt munkastílusát.

A város ifjúságának módjában áll formális tárgyalópartnereket is delegálni a Tanácshoz. A 14-24 éveseket képviselő Ifjúsági Tanács 15 tagját kétévente választják a fiatalok. A választásban szerepet játszó 9 elektori csoportot az iskolák (a gimnázium is ezúttal), a szakszervezet,a sportszervezetek, a politikai ifjúsági szervezetek, a szabadidőklubok és a cserkészek alkotják. A diákságnak egyébként külön testülete is van, a Városi Diáktanács. Képzések, jótékonysági akciók,vetélkedők jellemzik működésüket. Ez a szint már a politikai szocializációnak szintje, a városi diákvezetők szinte mind egy-egy politikai ifjúsági szervezet aktivistái.

A korrekt, ám öntudatos tájékoztató után (a bizottság elnöke, liberális képviselő, a korábbi ciklusban polgármester, egyébként nem pedagógus) nézhettünk szét az intézményekben.

A 600 tanulós *Sondreskole* a város nagy iskolái közé tartozik. Feltűnik a tanár-diák viszony, a tantermek küllemének lezser, civil rendje. A tábla felett popsztárok poszterei a 8. osztályban – ez a gyerekek helyisége, ők díszítik ízlésük szerint – egyszer volt egy affér: egy akt került a falra, s egy másik osztály szülői tiltakoztak. A megegyezés ezúttal is sikerült, a diákok levették a képet.

A Sondreskole vezetője (más néven inspektora) részletesen ismertette az iskolavezetőség tevékenységét. Elmondta azt is, hogy kényes személyi problémák tárgyalásakor van mód a vezetőség diáktagjainak távoltartására, bár általában – mondta az iskolavezető – a vezetőségi szavazásoknál a diák- és tanároldal általában együtt szavaz. Ugyan erre a helyzetre sem a többségi vélemény ereje, hanem a konszenzuskeresés a jellemző. Bizonyos információk arról szóltak, hogy a szülői képviselet olykor politikai struktúrák szerint artikulálódik, más vélekedők ezt tagadták. Tény, hogy a pártok képviselőiből választott városi Tanács nem avatkozik az iskola autonómiájába.

A diáktanács képviselője 8. osztályos, értelmes fiú volt, látszik: a gyerekek s tanárai bizalmát élvező személy. A diáktanács 5 tagú. Kontaktlerernek nevezik azt a kollégát, akinek a diáktanáccsal való kapcsolattartás a kapcsolata. Pontos, jó kifejezés – a kapcsolatember. Az 5–10. osztályosok választók és választhatók, most készülnek az életkori határ alsó kiterjesztésére. A költségvetés felhasználásáról minden esetben kikérik a diáktanács véleményét. Hosszú listát készítettek a diákok rangsorba szedve vágyaikat: az új röplabdahálótól a magasugró domb homokjának cseréjéig. Már három éve okoz némi feszültséget egy kívánt „melegitalautomata", mely makacsul őrzi előkelő helyét a kívánságlistán, ám mindig kiderül, hogy nincs rá keret...

Megszólalt a beszélgetésen a Kontaktlerer (testnevelő tanár „civilben") és a szülők képviselője is (tanár egy másik iskolában). Valamennyien elégedettek voltak az iskoláról szóló megegyezések mechanizmusaival.

A *mollehollei iskola* – kisiskola. Három éve hozták létre az agglomerációban korábban működött három kis(mini)iskola „körzetesítésével". 194 tanulója az 1–6. osztályok növendéke, a felsőbb osztályokba együtt vonulnak a gyerekek a városba. Az iskola pedagógiai működésében érezhető Freinet hatása, nemkülönben egy német, „A jövő műhelyei" nevet viselő programé. Az iskolateremtés hőskorát idézve elmondta az igazgatónő, hogy mindenkit megkérdeztek: milyen is a jó iskola. Válaszként fogalmazódott meg, hogy a „kötelezőség nélküli iskola a jó". Ezért is tartják intézményüket az együttműködés iskolájának. A közösen megállapított „együttélési szabályok" közt hangsúlyos, hogy az a fő: „mindenki úgy viselkedjék, hogy mindenkinek jó legyen". A jó barátság jelképe az a plüssmackó, amit a legbarátságosabb közösség nyer el időről-időre.

Reggelente iskolagyűlésre kerül sor, a tornaterem padlójára telepszenek az osztályok, bokruk közepén üldögélnek az osztályfőnökök is, együtt szavaznak egy-egy kérdésről.

Látogatásunkkor éppen arról, hogy növeljék-e a görkorcsolyázók kedvéért az udvar bitumenes részét az iskolaudvarnak. A szavazás meglehetős patthelyzetet tükrözött, a döntést későbbre halasztották. Bőségesen volt javaslatuk a molleholler kisiskolásoknak arra nézvést, hogy mit javasolnak a magyar gyerekeknek: rendezvényeket, ünnepeket és tanácsok létrehozását, egyszóval színes, érdekes, a tanulói részvétel elemeit nem nélkülöző iskolai életet.

A legérdekesebb, legkoncepciózusabb mégis a „napközi", az „iskolai szabadidőrészleg" tevékenysége volt. Ezt a szolgáltatást a 6–10 éves iskolások vehetik igénybe – a felsősök a különböző városi klubok látogatói inkább –, a szülők két napi keresetének adója a térítési díj (étkezés nélkül). Az iskolai szabadidő-szolgáltatás legfontosabb jellemzője, hogy *szabad.* A közvetlen demokrácia elvét valló nevelők együtt döntenek a gyerekekkel a teremberendezésről, illetve a közösségi tevékenységeknek keretet adó mindenkori „hosszúprojektről". Jelenleg éppen egy cirkuszi előadás megtervezésén, előkészítésén dolgoznak – a tervek már nagy rajzlapokra festve díszítik a terem falát.

A tervezésnek és közös döntésnek ezúttal gyermekekhez illő formáit találták meg, olyan döntési játékot, melyben nemcsak szavak és ülésezések, hanem mozgással, tárgyi cselekvéssel ötvözik a véleménynyilvánítást. A kiscsoportok nagy rajzokra vázolják értékeléseiket, piros keretbe, mi a jó, feketébe a rosszat (pl. nagy a zaj). A kiscsoportok látványos javaslatairól valóságos „cserépszavazással" foglalnak állást a többiek, lego-darabkákat helyeznek az általuk választott lapra, minden gyerek 5 kockával rendelkezik, súlyozhat is a szavazásnál.

Családias, humánus, gyerekközpontú légköre igen emlékezetes marad ennek az iskolának.

Az ifjúság iskolán kívüli helyzetébe pillanthattunk be, amikor a *Közösségi Házba,* illetve a *Városi Könyvtárba* látogattunk. Előbbi szakköri műhelyeivel és ifjúsági kávézóval áll a város polgárainak és közösségeinek rendelkezésére. Öntudattal mutatta a ház igazgatója a művelődési igényeket összegyűjtő kérdőívet. Legközelebbi tervük a fiatal vállalkozók segítése a ház szellemi és infrastrukturális kapacitásával. „Legyen egy ötleted, mi hozzásegítünk, hogy megvalósítsd". A könyvtár gyermekkönyvtári részlege tágas, szakszerű, modern tér. Berendezésében pályázati úton kikérték a gyerekek véleményét. A legnépszerűbb a gyerekkezek segítségével kipingált ún., „fantomszoba", ahol sötétben, matracra heverve egyedül lehet magnót hallgatni.

A Közösségi Házban mutatták be szerzői a *„Játék 20 millióval"* című kampányjáték-játékkampány eszközeit. A város középtávú fejlesztési tervében 20 millió korona áll ifjúsági beruházásra. Mit építsünk? – tették fel a kérdést a város ifjúságának. Az akcióban minden formális ifjúsági csoport (az osztályokig bezárólag) kapott egy, erre a célra rajzolt várostérképet, valamint hozzá különböző ifjúsági létesítmények jelképeit ábrázoló matrica-kártyákat (az ábrákon feltüntették a beruházás költségeit is). A gyerekeknek, fiataloknak erre a térképre kellett felragasztaniuk az általuk javasolt létesítményt. Aki a kiscsoportos egyezkedések légkörét megélte, hamarább érti meg az a Tanács döntéseit is. Természetesen meg kellett tárgyalni a gyerekekkel, milyen következményekkel is járna, ha a sokak által támogatott 30 milliós uszoda mellett döntöttek volna. Az akciót sikeresnek értékelték a város ifjúságpolitikusai. Újabb terven gondolkodnak: Viborg közlekedési veszélytérképét készítik el az érdekeltek aktivizálásával.

Nem mondható, hogy a városi ifjúsági elit elkerüli, hiszen a korosztály 65%-a rendszeresen látogatja, de a *Fiatalok Szabadiskolája (Ungdomskole)* mégiscsak alapvetően a hátrányos helyzetűek intézménye. Az intézménytípus genezisében ott a 30-as évek fekete réme, az ország déli határait veszélyeztető fasizmus elleni prevencióként hozták létre, a népfőiskola adaptációjaként, elsősorban az alacsony iskolázottságú fiatalok művelő foglalkoztatására. A viborgi Ungdomskole igazgatója a 90-es évek világválságára, nem kisrészt a keleteurópai etnikai viszályokra utalva hangsúlyozta az intézmény időszerűségét. A szabadság és a műveltség kettős erénye vezérli a fiatalok szabadiskoláit.

Az intézményhasználói igényeket követve megannyi szakköri, önképzőköri, képzési forma valósul itt meg – az impozáns alapterületű, jól felszerelt földszintes épületegyüttesben – beleértve a kötelező iskolázásban kudarcot vallottak segítését,a bevándorlók gyerekeinek multikulturális nevelését, környezetvédelmi-természetvédelmi akciókat. A

„Fiatalok Szabadiskolájának" legfontosabb működési elve, hogy a 14-18 éves fiatalok érdeklődésüknek megfelelő, hasznos – bár hivatalos képesítést nem nyújtó – foglalatossághoz,képzéshez jussanak. Így került szolgáltatásaik középpontjába az „Ifjúsági Sajtóiroda", az a közösségi rádió és újságszerkesztőség, ahol a fiatal, jobb sorsra érdemes munkanélküliek szakszerű, hasznos tevékenysége egyúttal „munkalehetőség" is. Értékes, fejlesztő tevékenység végzői e jogcímen válnak jogosulttá a munkanélküli segélyre – hiszen az Ifjúsági Sajtóirodán végzett munkát „közmunkának" fogadja el a város. (A történethez az is hozzátartozik, hogy újságjuk nem kevés kritikával bírálja a városi Fiatalok Tanácsának bürokráciáját.) A média felelős szerkesztője az Ungdomskole tanára.

Dániai „zarándokutunk" nem lett volna teljes, ha *népfőiskolát* nem mutattak volna vendéglátóink. Viborgban *Sportnépfőiskola* működik. Vezetői egyaránt büszkék a szabad iskolázás másfélszázados hagyományára, s a saját tervezésű, jelentős állami támogatással épített új tornacsarnokra,melyben az organikus építészet elvei szerint reprezentációhoz jutnak az életet adó elemek, öröktűz ég egy több millió éves tengeri sziklán a terem sarkában, vitorlás hajó lebeg a terem légterében, nagy fa köti össze a talajt a födémmel. Jelzés ez egyúttal, hogy a testkultúra és a szellemi kultúra összekapcsolódik a népfőiskola filozófiájában. A bentlakásos kurzusokra az ország minden tájáról érkeznek a jelentkezők, gazdag képzési program részesei lehetnek, ideértve a színjátszást,az elmaradhatatlan reggeli és esti éneklést.

A nyugalmat árasztó tradicionalitás, a demokratikus egyeztetés konszenzusigénye, a gyerekállampolgár csorbítatlan tisztelete együtt jellemezte a város intézményeit, s az intézmények nevében megnyilatkozó személyeket. Tanulságos lehet – különösen sokat tapasztalt, érzékeny kelet-közép-európai figyelő számára –, hogy a formalizált működések nem feltétlenül gyerekszerű működési formái kevéssé zavarják őket, mint olykor minket, hogy a demokráciacsinálás politikai és pedagógiai szintjei nincsenek feltétlenül szinkronizálva (mint ahogy erre mostanában mi nagyon szeretnénk törekedni), tanulságos a konfliktuskerülésre törekvés (miközben mi a gyerekvilágban is – már-már önfeledt önostorozással – érdekütköztetések arénájában képzeljük gyakorolni az iskolapolgárok demokráciáját), tanulságos volt az is, hogy az ifjúsági részvétellel született döntések túlnyomó többsége az állami, városi támogatás redisztribuciójának mikéntjére vonatkozott (miközben minálunk gyakran felerősödik a vállalkozói mentalitás érvényesítése gyerek- és ifjúsági társulások feltételteremtő funkciói között). Az összehasonlításokban csak csiszolódhattak elképzeléseink.

A magyarországi „Gyermek és demokrácia" projekt társulásai és intézményei mindenesetre „ajánlják magukat".

TRENCSÉNYI LÁSZLÓ